

IK VOEL ALTIJD DE KWETSBAARHEID ONDER DE VERHARDING

INTERVIEW: YVON VAN APELDOORN | FOTO: SJOERD KNOL

'We hebben een nieuw verhaal nodig; het huidige verhaal voldoet niet meer.' Het is een rode draad in de voorstellingen van Liliane Brakema. Ze neemt stukken van beroemde toneelschrijvers, van Tsjechov tot Beckett, en zet de thematiek naar haar eigen hand. In *Oom Wanja* liet ze haar gedachten gaan over de klimaatcrisis; hoe gaan we verder nu we het duidelijk verklooid hebben? In haar nieuwe voorstelling *Vijand*, licht geïnspireerd op het toneelstuk *Vijand van het Volk* van Henrik Ibsen, onderzoekt ze de kwetsbaarheid van de mens onder de verharding in de samenleving en verkent ze de uiterste consequentie van doorgaan zoals we doen.

"Het stuk van Ibsen gaat over een stadje waar een kuuroord moet verrijzen, dat wil de burgemeester. Maar zijn broer, de dokter, waarschuwt: het water is vervuild, een kuuroord is geen goed idee voor de gezondheid van de mensen. De strijd wordt steeds lelijker en de kloof tussen de burgers en de elite steeds groter. Toen ik het script uit had smeed ik het in de hoek. Wat een stom verhaal over stomme agressieve mannen. Ik zette muziek op van Corrie van Binsbergen, *Self Portrait in Pale Blue*. Door die muziek voelde ik ineens de kwetsbaarheid onder de verharding. Ik begreep waarom de mensen zo hard spreken. Alles verandert zo snel, we voelen geen vaste grond meer onder onze voeten. Als de angst overwint heb je behoefte aan controle. Dus zoeken we houvast in onze overtuigingen, in onze meningen. We klampen ons vast aan onze identiteit. Aan ons ego. Maar waar leidt die verharding toe? Naar nog minder luisteren, zodat we nog harder moeten praten om de opgebouwde 'zekerheid' maar niet te verliezen. Het mechanisme daarachter houdt me bezig. Daar wilde ik een voorstelling over maken.

Sinds ik moeder ben geworden voel ik het allemaal nog intenser. De geboorte van Louis heeft zo'n verzachting gebracht, zo'n kwetsbaarheid. Na een paar maanden in die veilige, zachte cocon, ging ik weer werken. Ik nam het nieuws weer tot me, de buitenwereld kwam keihard binnen. Ik stuitte op de hardheid van de mensen; op hun schilden om zich staande te houden in de wereld. Die vastheid maakt dat er geen ruimte is om samen te komen en iets te laten veranderen.

Ik besef dat ik in een veilige linkse elitaire bubbel leef met schrijvers, theatermakers en kunstenaars, die zo'n beetje hetzelfde denken over de dingen als ik. Ik lees wel over polarisatie, maar ik merk er aan den lijve niet veel van. Ik kreeg behoefte aan ontmoetingen met nieuwe mensen, buiten mijn eigen groep. Dus ik reisde naar een voor mij vreemde stad – Waalwijk – en nodigde mensen op straat uit om met me in gesprek te gaan.

Bij een buurthuis ontmoette ik een jongen. Het buurthuis was dicht, hij zat tegen een muurtje te roken. Ik ging naast hem zitten en we raakten in gesprek over het leven. Ik voelde me echt met hem verbonden. Op een bepaald moment zei hij: 'Weet je dat ik in de bak heb gezeten?' Hij vertelde dat hij zijn vriendin had proberen te wurgen. Als ik dat van tevoren had geweten was ik hem waarschijnlijk anders tegemoet getreden. Maar nu bleef ik gewoon zijn kwetsbaarheid zien, omdat de verbinding er al was. Ik voelde heel sterk: we delen allemaal dezelfde onderlaag, we gaan er alleen afhankelijk van onze omstandigheden anders mee om.

Ik sprak ook uitgebreid met een Trump-aanhanger. We dronken koffie. Hij was op zijn manier bang voor de wereld. Hij had

het voortdurend over 'de buitenlanders', die de schuld waren van alles. Ik probeerde hem te begrijpen en bleef doorvragen, hij deed zijn best om mij te helpen; het was vet hard werken voor ons allebei. Uiteindelijk waren we helemaal rood van de inspanning. Ik zei: 'Zou je hier nog een keer met me verder over willen praten?'

'Nee, joh, echt niet!' riep hij. 'Waarom niet?' vroeg ik. 'Je bent veel te anders.'

We omringen ons nou eenmaal het liefst met mensen die zijn zoals wij, dat is veilig en prettig, we vinden er bevestiging. Maar we moeten toch ons best blijven doen om door de bubbels heen te breken. Dat kost inspanning, het doet pijn, maar juist in dat kwetsbare gebied, buiten onze comfortzone, kunnen mooie dingen gebeuren. We moeten keihard werken om de ander te blijven begrijpen. Ook al is dat 'hondsmoeilijk', zoals Bas Heijne schrijft in zijn essay *Mens/Onmens*."

Hoe heb je dit alles vertaald in de voorstelling?

"De voorstelling bestaat uit drie delen. Het begint in een blauwe, zachte, organische wereld, een waterlandschap, Waar de mensen een soort trillende poppetjes zijn, als zwevende moleculen, die elkaar opzoeken. Er is nog geen taal, er is nog geen ratio, je gaat waar de muziek je heen brengt.

Dan laat ik langzaam woorden toe in de wereld. De taal zorgt ervoor dat de poppetjes zich een identiteit gaan aanmeten: 'Ik ben de burgemeester en ik wil een kuuroord.' Ze vinden houvast in hun ego, maar komen daardoor steeds meer tegenover elkaar te staan. Ze gaan steeds meer en harder praten, er komen steeds meer woorden... dat is echt mijn nachtmerrie; dat we uiteindelijk alleen nog maar pratende hoofden zijn. Naast de

taal komen er ook steeds meer attributen op het toneel; we hebben steeds meer dingen nodig om ons te manifesteren. Aan het eind van de tweede deel gaat alles letterlijk in de fik.

Dat is waar we nu op afstevienen. En de vraag is: hoe gaan we daarna verder? Dat onderzoeken we in het derde deel. Hoe vinden we een nieuwe opening? Hoe bouwen we iets nieuws op de brokstukken? Kan er iets beters herrijzen uit de as? Misschien gebeurt er wel helemaal niets meer. Misschien zijn er geen mensen meer. Of misschien zijn er nog wel mensen, maar dan zonder ego."

Je maakt vaak voorstellingen waarin beweging en lichaamstaal een grote rol spelen. Ook nu werk je weer met spelers en dansers.

"De cast bestaat uit acteurs Anna Raadveld en Sanne den Hartogh en dansers Harold Luya en Tatiana Matveeva. En gitarist Corrie van Binsbergen. Het was haar muziek die me het idee gaf voor deze voorstelling, ik wilde heel graag met haar samenwerken.

Anna kende ik al, maar verder waren we allemaal nieuw voor elkaar. Dus moesten we meteen uit onze eigen comfortzones. Het is spannend; je gooit een aantal totaal verschillende mensen in een ruimte en die moeten bij elkaar zien te komen. Elkaars taal gaan snappen. De spelers betreden het terrein van de dansers en andersom, ze gaan samen een nieuw universum in en brengen van alles in beweging. Wat er met ons is gebeurd in die eerste repetitieweek, dat hoop ik ook bij het publiek te bereiken. De mooiste dingen komen voort uit samen kwetsbaar durven zijn.

Ken je dat, dat je iets probeert te verwoorden waar nog geen woorden voor zijn? De taal maakt alles alleen nauwer, maar brengt je niet dicht bij de essentie. Ik hoop dat ik met deze voorstelling de mensen die onderlaag kan laten voelen. Waarin we allemaal zoekend zijn in een onzekere wereld. Zoals Louis, toen hij net geboren was en nog helemaal niet wist wie hij was, of wie ik was, of wat de ruimte om ons heen was. Als het lukt om die kwetsbaarheid toe te laten en te combineren met wat we al geleerd hebben, hoe zou de wereld dan kunnen zijn?"

Vijand is op vrijdag 25, zaterdag 26 en zondag 27 februari te zien in Theater de Machinefabriek in Groningen en gaat daarna op tournee. Kijk voor meer informatie op nnt.nl